

УДК 336.71 (777)

А. А. Шлебат,
аспірант, ПВНЗ "Європейський університет", м. Київ

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ПОКАЗНИКІВ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

A. Shlebat,
graduate student, PHEE "European University", Kyiv

STATUS AND TRENDS INDICATORS OF CAPITAL FORMATION AND USE OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті здійснено оцінку стану і тенденцій показників формування та використання капіталу сільськогосподарських підприємств. Доведено, що сільське господарство залишається надзвичайно важливою складовою національної економіки та відіграє важливу роль в умовах поширення інтеграційних та глобалізаційних процесів. Аргументовано, що аграрні підприємства потребують запровадження інтенсивних ресурсощадних технологій для збільшення частки показника у готовій продукції сільського господарства. Умотивовано, що формування капіталу підприємств сільського господарства є визначною складовою операційної та фінансової стратегії його розвитку, а також вихідною умовою реалізації виробничого процесу.

The paper assesses the status and trends of indicators of capital formation and use of agricultural enterprises. It is proved that agriculture remains extremely important part of the national economy and plays an important role in terms of the spread of integration and globalization processes. Argued that farms need to introduce intensive resource saving technologies to increase the share index in the finished products of agriculture. Reasoned that capital formation of agricultural enterprises is an outstanding part of the operating and financial strategy for its development and initial implementation by the manufacturing process.

Ключові слова: формування капіталу, використання капіталу, джерела капіталу, сільськогосподарські підприємства, структура капіталу.

Key words: capital formation, capital use, sources of capital, agricultural enterprises, capital structure.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Перехід сільського господарства України від командно-адміністративної до ринкової економіки значно змінило умови формування та функціонування капіталу підприємств галузі, де роль держави у зазначеному процесі значно зменшилась і стала пасивною. Формування та функціонування капіталу галузі залишилось лише частково під контролем держави, що полягає у регулюванні процесів організації

формування та функціонування капіталу. За таких умов, якщо більшість галузей змогли адаптуватись до умов ринкової економіки, то підприємства сільського господарства, так і не зуміли забезпечити покращення власної виробничо-господарської та фінансової діяльності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблеми та вивчення питань формування та використання капіталу сільсь-

Таблиця 1. Роль сільського господарства України в національній економіці України, 2001–2013 рр.

Показник	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>
Капітал сільського господарства, млрд грн. - % у сукупному капіталі суб'єктів господарювання	63,14	58,64	59,23	61,1	68,49	66,36	90,09	133,09	149,54	170,8	228,31	276,65	313,1
	-	-	-	4,6	4,6	3,7	3,7	3,9	4,1	4,1	4,6	5,0	5,3
Валова додана вартість сільського господарства, млрд грн. - темпи росту до поперед. року, % - частка у ВВП, %	29,51	29,5	29,12	37,26	40,54	41,01	47,42	65,15	65,76	82,64	110,6	112,8	131,7
	120,1	100,0	98,7	128,0	108,8	101,2	115,6	137,4	100,9	125,7	133,8	102,0	116,8
	13,98	12,6	10,5	10,2	9,0	8,6	7,5	7,9	8,3	8,7	9,6	9,2	8,9*
Частка найманих працівників сільського господарства у загальній кількості зайнятих, %	20,8	20,6	20,4	19,7	19,4	17,6	16,7	15,8	15,6	15,4	16,8	17,2	17,5

Примітка:

"-" дані відсутні для обрахунку показника;

* без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Джерело: розраховано автором за даними статистичних бюлетенів Державного управління статистики [8; 9].

когосподарських підприємств набуває особливої актуальності. Теоретичним і практичним аспектам присвятили значну кількість праць як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Білоусова С.В., Васильєва Л.М., Дерев'янка О.Г., Зятковський І.В., Крупка М.І., Росецька Ю.Б., Яремко І.Й. та ін. Проте ще залишилися проблеми теоретичного і практичного характеру, які потребують вирішення, що і спонукає до проведення подальших наукових пошуків.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — оцінити стан та тенденції показників формування та використання капіталу сільськогосподарських підприємств для окреслення нині існуючих джерел формування капіталу і пошуку додаткових, визначення ефективної його структури та використання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Попри постійні проблеми розвитку сільське господарство залишається надзвичайно важливою складовою національної економіки та

відіграє важливу роль в умовах поширення інтеграційних та глобалізаційних процесів. Більш наочно про це свідчать показники, що характеризують результати діяльності галузі: частка валової доданої вартості галузі у сукупному ВВП країни, частка капіталу задіяного у діяльність сільського господарства у сукупному капіталі суб'єктів господарювання та зайнятість у цьому секторі економіки (табл. 1).

Протягом останніх одинадцяти років в Україні відбулися значні зміни як у динаміці, так і щодо частки валової доданої вартості сільського господарства у загальному ВВП. Приріст зазначеного показника за період 2001–2013 рр. 353,3% (з 29,51 млрд грн. до 131,73 млрд грн.), що є найнижчим значенням за видами економічної діяльності і майже у двічі нижче загального показника по Україні (454%). Окрім цього, у загальній сумі валової доданої вартості галузь займає нижче 10%, а протягом аналізованого періоду має тенденцію до скорочення — з 13,98% в 2001 р. до 8,9% в 2013 р. Цьому сприяли такі фактори, як скорочення національного виробництва сільськогосподарської про-

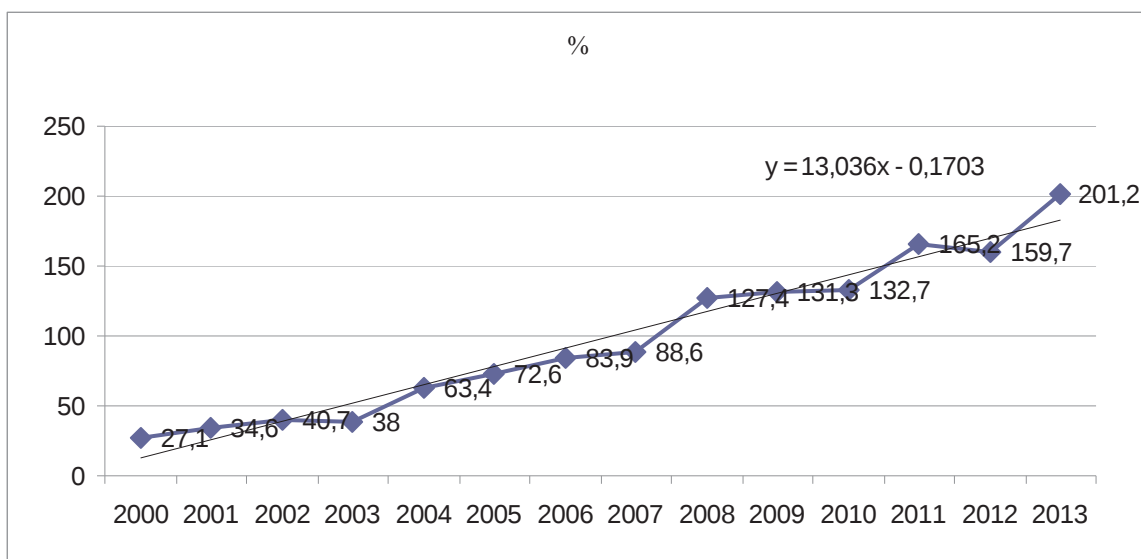

Рис. 1. Динаміка продуктивності праці сільськогосподарських підприємств на 1 зайнятого, у постійних цінах 2010 року, тис. грн.

Джерело: сформовано автором за даними [8; 9].

дукції, що негативно позначається на продовольчій безпеці країни та неефективного використання національного потенціалу у сільськогосподарській сфері. Це засвідчує, що сільське господарство потребує запровадження інтенсивних ресурсощадних технологій для збільшення частки показника у готовій продукції сільського господарства, а це і достатній рівень прибутку суб'єктів господарювання, і достойна заробітна плата працівників.

Позитивно слід оцінити високу частку зайнятого населення у сільському господарстві України, хоча чисельність зайнятих має тенденції до скорочення аж на 14,6% за аналізо-

ваний період. Так, у 2001 р. показник склав 20,8%, а станом на кінець 2013 р. — 18,1%. Зниження чисельності зайнятого населення спричинене концентрацією фінансового капіталу та збільшенням агроугідь у великих сільськогосподарських підприємств (агрохолдингів, агроконцернів). Великі підприємства розвивають на підставі використання передових технологій та ефекту масштабу виробництва, що спричинило до зменшення використання робочої сили. З іншої сторони, зменшення чисельності зайнятих у сільському господарстві спричинило підвищення продуктивності праці у сільському господарстві (рис. 1).

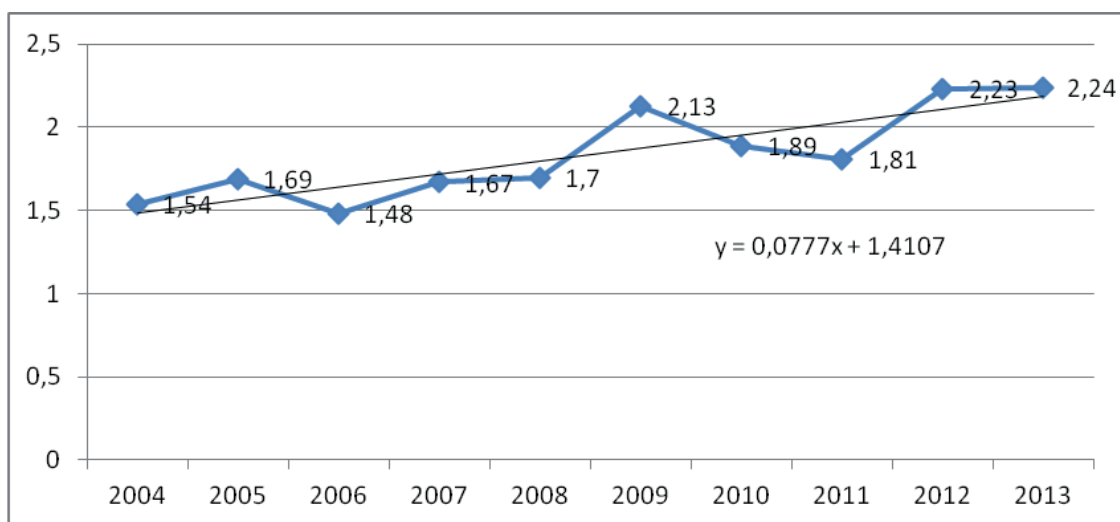

Рис. 2. Динаміка рівня величини валової доданої вартості сільського господарства, що припадає на одиницю залученого капіталу

Джерело: розраховано автором за даними статистичних бюлетенів Державного управління статистики [8; 9].

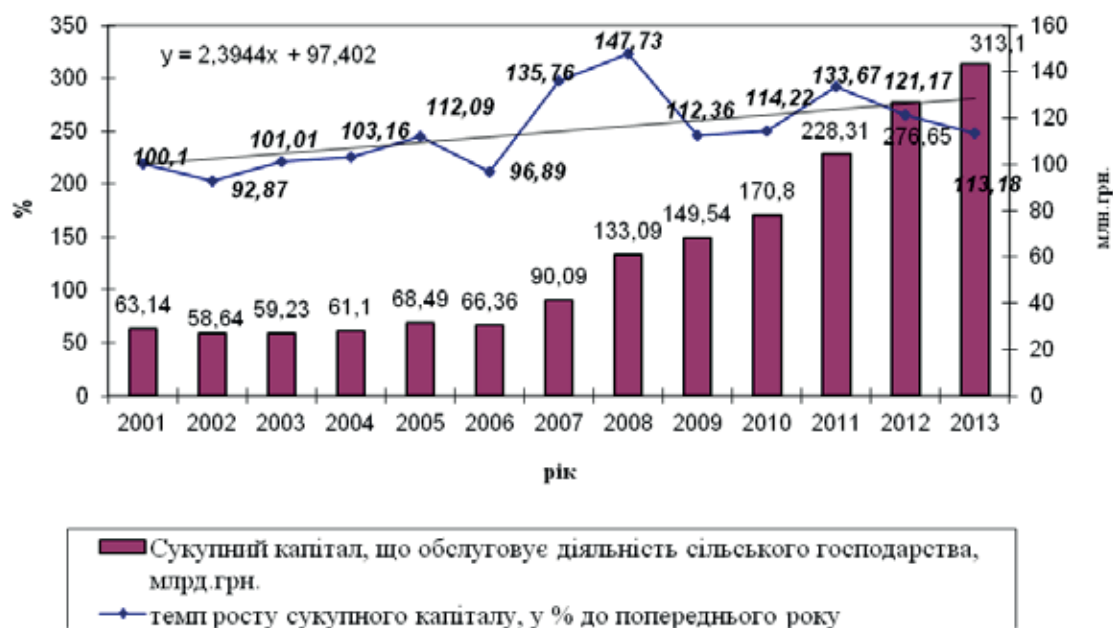

Рис. 3. Динаміка сукупного капіталу, що обслуговує діяльність підприємств сільського господарства в Україні, 2001—2013 рр.

Джерело: розраховано автором за даними Державного управління статистики [8; 9].

Важливим показником, що характеризує фінансовий потенціал сільського господарства є частка фінансового капіталу, що перебуває в обороті підприємств галузі. Так, протягом 2004—2013 рр. у галузь залучено понад 5% сукупного капіталу, що перебуває в обороті суб'єктів господарювання. Позитивно слід оцінити підвищення частки цього показника з 4,6% у 2004 р. до 5,3% у 2013 р. Хоча, як свідчить офіційна статистика, зазначений показник мав тенденції до скорочення протягом 2006—2008 рр.

Позитивно варто розглядати підвищення рівня величини доданої вартості сільського господарства, що припадає на одиницю капіталу з 1,54 до 2,24 (рис. 2). Вважаємо, що визначення зазначеного показника на основі валової доданої вартості має більш цінне значення, ніж показник величини валової чи товарної продукції. Він фактично показує первинні доходи, що створюються та розділяються суб'єктами сільського господарства на одиницю вкладеного ними капіталу. Додана вартість, що розрахована на валовій основі фактично характеризує знову створену вартість у галузі сільського господарства з урахуванням величини амортизації (на сьогодні є фактично єдиним внутрішнім джерелом формування капіталу збиткових підприємств).

Не дивлячись на деякі позитивні тенденції у сільському господарстві України, досі економічне зниження позицій держави на світовому ринку сільськогосподарської продукції обу-

мовлене незадовільним фінансовим станом сільського господарства. Одна з головних проблем — неналежне забезпечення потреб галузі фінансовими ресурсами. Хоча, як свідчать дані, капітал, що обслуговує галузь протягом 2001—2013 р. зріс з 63,14 до 313,1 млрд грн. (рис. 3).

ВИСНОВКИ

Формування капіталу підприємств сільського господарства є визначною складовою операційної та фінансової стратегії його розвитку, а також вихідною умовою реалізації виробничого процесу. Нагромадження капіталу в межах суб'єктів господарювання аграрної галузі (власний капітал і його реінвестування) та його залучення від різноманітних господарюючих суб'єктів є базою для визначення джерел капіталу, його структури та ефективності використання. Зазначене й розкриває цільову спрямованість фінансового забезпечення формування аграрного капіталу. Звідси, перспективою подальших наукових розвідок повинно стати означення технологій, прийомів, методів формування та ефективного управління використанням капіталу підприємств аграрної сфери в умовах викликів сьогодення.

Література:

1. Білоусова С.В. Особливості інституціонального розвитку АПК як бази для поглиблення інтеграційних процесів / С.В. Білоусова // Економіка АПК. — 2010. — № 3. — С. 124—131.

2. Васильєва Л.М. Інструменти державного регулювання аграрного сектору економіки / Л.М. Васильєва // Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=350>

3. Дерев'янка О.Г. Фінансово-кредитний механізм в системі стратегічного управління / О.Г. Дерев'янка // Фінанси України. — 1998. — № 7. — С. 28—34.

4. Зятковський І.В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств: монографія / І.В. Зятковський. — Тернопіль, Економічна думка. — 2000. — 215 с.

5. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України: монографія / М.І. Крупка. — Львів: Вид-во Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2001. — 608 с.

6. Росецька Ю.Б. Роль та значення інституційного середовища у формуванні конкурентних відносин / Ю.Б. Росецька // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. — 2005. — № 6 (18). — С. 49—57.

7. Яремко І.Й. Управління капіталом підприємства: економічний і фінансовий інструментарій: монографія / І.Й. Яремко. — Львів: Каменяр, 2009. — 176 с.

8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України / Статистична інформація / Публікації / Економічна статистика / Національні рахунки / Валовий внутрішній продукт за 2001—2013 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України / Економічна статистика / Економічна діяльність / Сільське, лісове та рибне господарство / Зведені показники [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References:

1. Bilousova, S. V. (2010), "Features institutional development of agriculture as the basis for deepening integration processes", *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 124—131.

2. Vasil'yeva, L. M. (2010), "Tools of state regulation of the agricultural sector", *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, vol. 10, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=350> (Accessed 10 March 2015).

3. Derev'yanko, O. H. (1998), "Financial and credit mechanism in the strategic management", *Finansy Ukrainy*, vol. 7, pp. 28—34.

4. Zyatkovs'kyi, I. V. (2000), *Finansove zabezpechennya diyal'nosti pidpryyemstv* [Financial support for enterprises], *Ekonomichna dumka*, Ternopil', Ukraine.

5. Krupka, M. I. (2001), *Finansovo-kredytnyy mekhanizm innovatsiynoho rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Financial and credit mechanism of innovation development of economy of Ukraine], *Vyd-vo L'vivskoho natsional'noho universytetu im. Ivana Franka*, L'viv, Ukraine.

6. Rosets'ka, Yu. B. (2005), "The role and importance of the institutional environment in shaping the competitive relationship", *Naukovyy visnyk. Odes'kyi derzhavnyy ekonomichnyy universytet. Vseukrayins'ka asotsiatsiya molodykh naukovtsiv*, vol. 6 (18), pp. 49—57.

7. Yaremko, I. Y. (2009), *Upravlinnya kapitalom pidpryyemstva: ekonomichnyy i finansovyy instrumentariy* [Money management company: economic and financial tools], *Kamenyar*, L'viv, Ukraine.

8. State Statistics Service of Ukraine (2015), Statistical information "Gross domestic product for the years 2001—2013", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 28 Feb 2015).

9. State Statistics Service of Ukraine (2015), Statistical information "Agriculture, forestry and fisheries / Summary indicators", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 28 Feb 2015).

Стаття надійшла до редакції 18.03.2015 р.